משנה · אחרונים · פתח עינים · סדר זרעים

פתח עינים על משנה כלאים

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פתח עינים על משנה כלאים

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פתח-עינים-על-משנה-כלאים/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה ב 4
משנה ח 6
פרק ה 6
משנה ה 6
פרק ז 7
משנה ד 7
פרק ח 7
משנה א 7
משנה ב 7
משנה ו 7
פרק ט 7
משנה א 7
משנה ד 8

פרק א

משנה ב

דלעת מצרי והרמוצה. כתב הרא"ש בפירושו וז"ל והרמוצה מפרש בירושלמי דלעת מרה וממתקין אותה ברמץ ובגמרא דידן לא מסיק הכי דאמרינן פ' הנודר מן המבושל מאי הרמוצה קרא קרקוזאי רב אשי אמר דלעת הטמונה ברמץ איתיביה רבינא לרב אשי ר' נחמיה אומר דלעת המצרית כלאים עם הרמוצה תיובתא עכ"ל וקשה דהרי הרא"ש גופיה פירש שם בנדרים דף נ"א ע"א וז"ל כלאים עם הרמוצה אלמא מין בפני עצמו הנקרא על שם שמאותם המינים רגילים לטמון ברמץ אבל שאר מיני דלועים אינם נקראים כך אפילו אם טומנין אותם ברמץ עכ"ל ולפי זה בין לרב אשי בין לרבינא נקראת רמוצה על שם הרמץ אלא דרב אשי סבר דכל דלעת הטמונה ברמץ נקראת דלעת הרמוצה כלומר שאינה חיה הרומצת ואותביה רבינא ממתניתא דרבי נחמיה שהוא מין בפני עצמו אבל לעולם דרמוצה נקראת דרגילי לטמון מאותו המין ברמץ. וא"כ אמאי שויינהו חולקין לבבלי וירושלמי נימא דמ"ש בירושלמי א"ר חנינא כמין דלעת מרה היא והן ממתקין אותה ברמץ היינו כמה דמסיק רבינא שהוא מין בפני עצמו וכלשון הזה הביא רבינו שמשון לירושלמי כמין דלעת מרה וכו' והכי משמע הלשון נמי. ותו דבירושלמי מייתי סמיך לה תוספתא דרבי נחמיה דהרמוצה כלאים וכו' ותיכף מייתי דרבי חנינא ואם כמ"ש הרא"ש בפירושו הו"ל לירושלמי לאותוביה על רבי חנינא ממתניתא דרבי נחמיה כדאותביה רבינא לרב אשי בגמרין אלא ודאי התוספתא מתפרשת לדעת ר' חנינא דהוא מין ידוע דרגילי להטמין ברמץ והנה כי כן מאי דאותבי' רבינא לרב אשי אינו אלא למאי דסבר רב אשי דכל דלעת אם הטמינוה נקראת רמוצה:

וכבר ראתה עיני להרב תי"ט שהביא דברי רבינו שמשון שכתב כפי' הרא"ש וכתב דדבריו אתו כפירוש רש"י והר"ן דנדרים אבל לפירוש הרא"ש בנדרים ניחא הבבלי והירושלמי וכו' ע"ש ואלו ראה הרב פירוש הרא"ש שכתב כדברי הר"ש הוה מותיב מיניה וביה כדהוינן בה אלא דבזמנו לא נדפס. ולמאי דקשיא מהרא"ש דהכא להרא"ש דנדרים כתבנו בעניותנו בכיוצא בזה בכמה מקומות דארחיה דהרא"ש לכתוב בפירוש זה דברי רבינו שמשון הגם דאיזה פרט אינו כדעתו וסומך עמ"ש במקום אחר. ומזקנים אתבונן הוא הרב ש"ך שכתב כי כן דרכו לעשות בדברי הרי"ף שהוא התלמוד שלו ואם באיזה פרט נטה דעתו הפך הרי"ף סומך עמ"ש במקום אחר:

ואולם מצאה החקירה מקום לנוח על רבנן קדישי רש"י והתוס' והר"ן שם בנדרים ורבינו שמשון הכא אמאי פירשו בההיא דנדרים דלרבינא רמוצה הוא על שם מקומה והסר

משם רמז הרומץ והלא בירושלמי מוכח איפכא שעל מאי דתני רבי נחמיה קאמר דמין בפ"ע הוא אלא דרגילי להטמין ברמץ ומה גם הר"ש והרא"ש הכא דמייתו לירושלמי וכתבו דמסקנא דגמרין לא הויא הכי ואמאי לא עבוד שלמא ביניהו כדקאמר הרא"ש בנדרים וככל הדברים אשר ראו עיניך:

ואפשר לישב דרש"י והתוס' והר"ש והר"ן משמע להו דמסקנת הש"ס בנדרים דרמוצה אינה על שם הרמץ אלא על שם המקום הפך הירושלמי וזה שהרי כי אמר שמואל קרי קרקוזאי לא היתה כונתו שמין הלז מטמינים ברמץ ומשום הכי נקראת רמוצה חדא כי לא פורש רק סתם אמר קרי קרקוזאי. ותו אי אמרת דשמואל כך כונתו ולא הוצרך לפרש. א"כ כי אמר רב אשי שהוא כל דלעת הטמונה ברמץ לא בא לחדש שטמונה ברמץ דגם לשמואל הכי הוי אלא כל חידושו הוא שאינו דלעת פרטית רק כל מין דלעת שטמונה ברמץ נקראת רמוצה וזה הנודר מן המבושל מותר בה. ומאחר שכן לא הו"ל לש"ס לומר רב אשי אמר דלעת הטמונה ברמץ דמשמע דבא לחדש דרמוצה ר"ל טמונה ברמץ דזה אינו דגם כי אמר שמואל קרי קרקוזאי ר"ל שמטמינים ברמץ והול"ל רב אשי אמר אפילו כל דלעת אם הטמינה ברמץ. אלא משמע דלשמואל דאמר קרי קרקוזאי אין רמוצה מלשון רמץ רק בלשון המשנה היו קורין אותם באותו הפרק על שם המקום כך. ואתו רב אשי וחידש דרמוצה פירושה טמונה ברמץ וא"כ הוא כל מין דלעת ואותביה רבינא מדרבי נחמיה דמוכח דהוא מין בפ"ע ומדאתותב רב אשי קם ליה פירוש שמואל דהוא על שם מקומה ואינהו נינהו קרי קרקוזאי. ואי ס"ד דלרבינא רמוצה טמונה ברמץ והוא מין בפ"ע הול"ל אלא אמר רבינא מין בפני עצמו שאינו נאכל על הרוב אלא טמון ברמץ. ומדשתיק רבינא וש"ס ש"מ דרמוצה על שם מקומה ואינו על שם הרמץ ופליג על הירושלמי ומיהו לא תקשי לרבי חנינא דירושלמי מדרבי נחמיא דאמר לך רבי חנינא מין בפ"ע וטמון ברמץ:

ועוד יש סמך להכריח פירוש רש"י ותוס' והר"ש והר"ן בסוגיין דאיכא למידק דרבינא אמאי לא אותביה לרב אשי ממשנתנו דתנן דלעת מצרי והרמוצה אינם כלאים ואי ס"ד רמוצה טמונה ברמץ מאי למימרא אינם כלאים אלא ודאי מין בפ"ע והכי תנן לקמן במשנה ה' דלעת יונית עם המצרית והרמוצה כלאים זה בזה ומוכרח דהוא מין בפ"ע והו"ל לרבינא לאותביה משני משניות הללו טפי מדתני התוס' רבי נחמיה וכו'. אמנם עפ"י דרכם של רש"י והתוס' וסיעתם יש לישב דרבינא רצה להכריח דאינו מין בפ"ע וגם רמוצה אינו ר"ל שמין ההוא מטמינים ברמץ והשתא ממשניות הנז' אין להכריח כי אם שהוא מין בפ"ע ועדיין אפשר שרמוצה היינו שמטמינים ברמץ המין ההוא להכי אייתי

מתניתא דר' נחמיה דתני רבי נחמיה אומר דלעת ארמית היא דלעת המצרית כלאים עם היונית כלאים עם הרמוצה וכיון דרבי נחמיה נחית לפרש לנו דדלעת ארמית היא דלעת המצרית אי ס"ד דרמוצה טמונה ברמץ הו"ל לפרש איזה מין הוא אלא מוכח דנקראת על שם מקומה ונמצא דמדרבי נחמיה שמעינן תרתי הפך רב אשי ולהכי סברי הר"ש ודעמיה דפליגי תרי תלמודי. והאי דיוקא דאמרן מדרבי נחמיה לא חייש ליה בירושלמי ודוק היטב:

ברם הרא"ש בפירוש נדרים סבר דכל כמה דמצינן לאשוויי בבלי וירושלמי משוינן והא עדיפא ליה להרא"ש שם מהנהו דוקיי דאמרן. וזו שיטת הרמב"ם שכתב במשנתנו ובפ' הנודר מן המבושל דהוא מין דאינו ראוי אלא לטומנו ברמץ ע"ש וכך הם דברי רבינו עובדיה אלא שקיצר קצת בנדרים כמ"ש הרב תוספת י"ט ע"ש וכן נוטים דברי הרב הערוך ערך רמץ ע"ש ודוק:

משנה ח

אין מרכיבין פיגם על גבי קידה לבנה מפני שהוא ירק באילן. רבים שאלו דהפיגם שהוא רוט"א עין רואה שהוא אילן ומתקיים כמה שנים ואיך כאן שנה רבי שהוא ירק. וראיתי בתשובה כ"י להרב מהר"ש נאוואוי זלה"ה שנותן טעם לפיג"ם שהוא ירק שכתוב בהלכות גדולות בצלף שדרך האילן לפירותיו לא לאכול עליו ומה שהוא לאכול עליו אז נטעי ליה אדעתא דעליו ואינו עושה פרי אחר ועצו אינו שוה לכלום זה נקרא ירק שרוב עשבי השדה הם לאוכלם כמות שהם ואף שנראה בו סימני עץ וצורתו והיינו טעמא שהרוט"א נקרא ירק דעיקר מה דנטעי לה הוא לעלים דהעץ אינו שוה לכלום ואינו עושה פירות.

פרק ה

משנה ה

הרב תי"ט הפליא עצה ודחה כל פירושי רבותנו המפרשים ושייר דרך לעצמו ולפי הרשום בדעתי כשלמדנו בישיבה פרק זה זה שנים רבות שהרב תי"ט קנה בשינוי פירוש הרמב"ם בתוספת שהוסיף לתרץ אשר הקשה עליו. ויהי מאז הן כל יקר ראתה עיני פירוש מחודש מהרב מהר"ר שלמה שרלייו זלה"ה בפירושו לירושלמי כ"י ואדני פירושו על דברי הירושלמי הטבעו ומידי עוברי בפירושו הנאני:

פרק ז

משנה ד

בקצת דפוסים כתוב ד' ה' ואלופנו הרב שושנים לדוד נר"ו בנה בניין ורמזי סודות על זה. ולישר"י לן מר דהדבר פשוט דהוא ט"ס וכן במשנתנו של הרב דב"ש שהפליא לתקן ולהגיה ולהביא כל נסחא. כתוב כאן ד' ואחריו משנה ה' וכן הוא במשניות דפוס אמשטרדם דהם שתי משניות:

פרק ח

משנה א

עמ"ש הרב תי"ט והרב קול הרמז ונעלם מהם תשובת הרשב"א סי' תצ"א וגם לא זכרו מדברי התוס' ריש חגיגה וגם מ"ש הרב מופת הדור מהר"ח אבואלעפיא בספר עץ החיים סדר קרח דבריו קשים וכבר אנכי העירותי בכל זה בעניותי בספר הקטן ברכי יוסף ח"מ סי' יו"ד אות ג' ועוד כתבתי קצת אני בעניי בזה שם בי"ד סי' רצ"ז דף ס"ד ע"ד בס"ד ע"ש:

משנה ב

בהמה עם בהמה וכו' עמ"ש אנכי עפר דל בספרי הקטן ברכי יוסף י"ד סי' רצ"ז שני דף ס"ה ע"א וע"ב בס"ד ועיין מ"ש הרב באר יעקב בי"ד סימן רצ"ז:

משנה ו

שור בר מין בהמה וכו' עיין מ"ש הרב תי"ט ומה שהשיג עליו הרב שפתי כהן ואני בעניי ישבתי קצת תחילת דבריו שם בברכי יוסף דף ס"ה ע"ג. אפס קצהו דבריו קשים ועמ"ש הרב מהר"ם יצחקי בספר אור יקרות דף נ"ז ע"ד:

פרק ט

משנה א

צמר גמלים וצמר רחלים וכו' הראב"ד והר"ן הביאו ראיה ממשנתינו לענין חמץ דאינו חוזר ונעור והביא דבריהם הרב פר"ח סי' תמ"ו דין ד' והרב פר"ח דחה ראיתם דשאני הכא דאיסור שעטנז נוהג לעולם משא"כ חמץ דשרי קודם הפסח ע"ש באורך ועתה ראיתי דמהרי"ל בתשובותיו סימן קפ"ו (לפי סי' הדפוס) הוא דוחה ראיה זו כדחיית הרב פר"ח וז"ל והא דראבי"ה לית ליה ראיה דצמר גמלים מצי למימר הוי זמן איסורא עכ"ל. ונראה בעיני שכונת מהרי"ל בשתי תיבות אלו הוא כמו שדחה הרב פר"ח כאשר המעיין עיניו יחזו. ועיין עוד מה שדחה מהרי"ל בתשובה הנז' ראיה זו באופן אחר:

משנה ד

תכריכי המת וכו' הר"ש הביא ירושלמי תני אין מדקדקין במת וכו' ופירשו על דברי תורה וכו' ותימה דבירושלמי גופיה פרק מי שמתו ופרק כ"ג ונזיר מפורש דהוא משום טומאה. ואנכי עפר דל כתבתי בעניותי בזה בא"ח סי' שי"א במחזיק ברכה ועמדתי על דברי רבינו שמשון עיין שם בדבריו: